

ВИСНОВОК ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Саричева Вячеслава Дмитровича «Розвиток суднобудування запорозького козацтва в XVI – XVIII ст.», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія (галузі знань 03 Гуманітарні науки)

Дисертація Саричева Вячеслава Дмитровича «Розвиток суднобудування запорозького козацтва в XVI – XVIII ст.», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія (з галузі знань 03 Гуманітарні науки) виконана на кафедрі джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету Запорізького національного університету. Тема дисертації затверджена науково-технічною радою Запорізького національного університету (протокол № 8 від 23 січня 2020 р.).

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Розвиток суднобудування запорозького козацтва в XVI – XVIII ст.» вченою радою Запорізького національного університету було визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі історичного факультету Запорізького національного університету та призначено двох рецензентів:

- 1) проректора з наукової роботи Запорізького національного університету, професора кафедри джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін, доктора історичних наук Васильчука Г. М.;
- 2) проректора з науково-педагогічної роботи Запорізького національного університету, професора кафедри новітньої історії України, доктора історичних наук Каганова Ю. О.

За результатами аналізу змісту дисертаційного дослідження Саричева В.Д., поданих до розгляду наукових публікацій за темою дисертації, а також враховуючи підсумки фахового семінару, який відбувся на розширеному засіданні кафедри джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін Запорізького національного університету (протокол № 8 від 23.02.2021 р.), визначено наступне.

1. Ступінь актуальності теми дисертації

Здобувач обґрунтував важливість наукового опрацювання питань, що є предметом його дослідження, зв'язок теми дисертації з сучасними дослідженнями у відповідній галузі знань шляхом критичного аналізу, визначив сутність наукової проблеми. Зокрема, акцентовано увагу на наступних положеннях:

Набуття Україною незалежності створило умови об'єктивного вивчення суднобудування запорозького козацтва XVI – XVIII ст., яке в попередні часи фактично розглядалося у якості певного епізоду історії Росії. Дослідженню козацького суднобудування в контексті історії України сприяли процеси національного відродження, підвищення уваги до козацтва як прообразу української держави, а також до його соціально-політичної, господарської та військової спадщини.

В центрі уваги сучасних дослідників питання розвитку суднобудування запорожців як складової процесу геополітичного розвитку України, протистояння та взаємодії Заходу та Сходу на українських землях, досвіду Русі-України, а також технологічний розвиток суднобудування.

Суднобудування було компонентом судноплавної діяльності запорозького козацтва, що також включала військові походи, дозорну службу, організацію навігації, промислове використання суден, вантажні перевезення тощо. Суднобудівна галузь козацької економіки існувала в межах судноплавної інфраструктури, що створювалася в зоні фронтиру впродовж століть.

Водночас, сучасні дослідження українського суднобудування потребують конкретизації особливостей етапів козацького періоду. Поставлене дослідниками питання козацької суднобудівної традиції потребує розгляду її соціальних функцій в контексті адаптації людини в Нижньому Подніпров'ї та прилеглих територіях, її соціалізації в козацькій спільноті, інноваційного розвитку технологій та їх носіїв.

Здобувач звертає увагу, що дисертаційне дослідження дає змогу дослідити значення суднобудування запорозького козацтва XVI – XVIII ст. в формуванні території української держави, глибше оцінити досвід створення козацького флоту в контексті сучасних викликів, які постали перед Україною.

Саричев В.Д. визначає **зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами**, вказуючи, що дисертаційне дослідження виконане у межах науково-дослідної теми «Дослідження з історії Запорізького краю в особистостях та подіях (№ державної реєстрації 0103У007133) Запорізького національного університету, а також грантової програми Наукового Товариства ім. Т. Г. Шевченка в Америці досліджень питань україністики.

2. Наукова новизна, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у постановці та розробці актуальних питань, які не були достатньо висвітлені в українській історичній науці.

Вперше

– визначено, що формою існування суднобудування запорозького козацтва в умовах фронтиру була судноплавна інфраструктура (зимівники, січі, лоцманська служба, верфі) до якої з кінця XVII ст. додаються казенні корабельні;

– визначені етапи технічної еволюції козацького човна у XVI – XVII ст. – заміна шкіряних бортів на дерев'яні під впливом розширення географії судноплавства та перехід від моноскільно-набивної конструкції до дощатої;

– встановлені особливості козацького суднобудування XVIII ст. – збереження традиційного козацького виробництва, використання праці та досвіду козацьких суднобудівників на казенних верфях, поява на верфях нових різновидів суден внаслідок взаємовпливу козацьких суднобудівних традицій та технічних інновацій;

– здійснено теоретичне моделювання «запорозького човна» чорноморського козацтва;

– досліджено феномен «запорозького човна» чорноморського козацтва як козацького канонерського човна та етапу технологічного ланцюга козацьких човнів;

– виявлено основний напрямок еволюції козацького суднобудування – від човна зі шкіряними бортами для умов порогів, перевезень в Нижньому Подніпров'ї та в прибережних морських районах до канонерського човна із універсальною функціональністю;

– обґрунтовано застосування до козацьких суден XVI – XVIII ст. доміанти функціональності для визначення спільних ознак і окреслення складу універсального транспортно-бойового корабельного класу «чайка» із розподілом в середині класу за спеціалізацією та технічними ознаками;

– актуалізовано масив архівних джерел з фондів Державного архіву Миколаївської області, а саме актові джерела та звітно-розпорядчі документи з фонду № 243 «Фонд будівництва міста Миколаєва».

Поглиблено

– дослідження суднобудівних традицій давньоруської доби як складової процесу розвитку козацького суднобудування на прикладі формування носіїв цих традицій;

– дослідження соціального попиту на традицію на прикладі суднобудування, судноплавної інфраструктури та різновидів козацьких суден;

– аналіз первісного полісемантичного навантаження тюркомовного терміну «сайка» та його перенесення в українську мову у вигляді терміну «чайка», який узагальнив сукупність різновидів козацьких суден;

– розкриття соціального значення козацького суднобудування, яке сприяло адаптації, соціалізації та розвитку людини в Нижньому Подніпров'ї та прилеглих територіях.

Подальшого розвитку набуло

– розширення знань про впливи на козацьке суднобудування хронологічно близьких польських та середземноморських суднобудівних традицій;

– дослідження конструкторських та функціональних подібностей козацьких суден з давніми плавзасобами вікінгів та інших народів як наслідку розвитку суднобудування в схожих умовах.

На основі викладеного підтверджено тезу, що попри штучне позиціонування суднобудування запорозького козацтва у якості епізоду історії Росії, воно за своєю сутністю було галуззю економіки козацтва та традицією – процесом на основі передавання знань, корені якого сягали до козацької доби, а розвиток тривав і після ліквідації запорозького козацтва.

Наукова обґрунтованість вищевикладених наукових положень та висновків підтверджується їх аргументованістю, використанням значної кількості джерел, відповідністю основоположним принципам науки, практичною орієнтованістю.

Дисертацію написано грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі (точність, логічність, лаконічність, зрозумілість, зв'язність, цілісність, завершеність).

Дисертація є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням. Усі наукові результати та положення, що виносяться на захист і становлять наукову новизну роботи, одержані здобувачем особисто. Дисертаційне дослідження містить коректні посилання на згадані у тексті джерела інформації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять науково-теоретичний і практичний інтерес. Їх можна використовувати при створенні спеціальних та узагальнюючих праць, навчальних курсів з історії України, українського судноплавства, історії формування української території та держави у системі вищої освіти, при підготовці вузівських курсів, спецкурсів і практичних занять з історії України та запорозького козацтва.

3. Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, та повнота опублікування результатів дисертації

Дисертаційна робота пройшла достатню апробацію на міжнародних, всеукраїнських наукових та університетських конференціях. Основні положення дисертаційної роботи у повному обсязі висвітлені у 14 публікаціях (5 статей у вітчизняних фахових виданнях, 1 стаття у періодичному науковому виданні іноземної держави, 8 публікацій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають наукові результати дисертації), а саме:

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Публікації в наукових фахових виданнях України

1. Саричев В.Д. Похід в. кн. Святослава до порогів (971 – 972 рр.) в контексті генези Давньоруської держави. *Музейний вісник*. Запоріжжя, 2013. № 13/2. С. 304–318.
2. Саричев В.Д. Запорозька чайка та питання класифікації. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2017. Вип. 49. С. 120–124.
3. Саричев В.Д. Українські традиції суднобудування та Чорноморська гребна флотилія. *SCRIPTORIUM NOSTRUM*. Херсон, 2017. № 3. С. 129–138.
4. Саричев В.Д. Еволюція запорозької чайки XVI – XVII ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2018. Вип. 51. С. 248–253.
5. Саричев В.Д. Запорозькі човни Російсько-турецької війни 1787 – 1791 рр. *Zaporizhzhia Historical Review*. Запоріжжя, 2020. Вип. 2(54). <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/902кст> (дата звернення : 08.01.2021).
- 1.2. Публікації у періодичному науковому виданні іноземної держави
6. Sarychev V. Cossack «chaika» and shipbuilding in the black sea basin of the XVIth – XVIIIth centuries. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. Lublin, 2020. № 8 (36).
2. *Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації*
7. Саричев В.Д. Похід Великого князя Святослава до порогів (971 – 972 рр.). Історіографія. *Заповідна Хортиця* : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Історія запорозького козацтва в пам'ятках та музейній практиці», м. Запоріжжя, 2013. Запоріжжя, 2015. С. 247–254.
8. Саричев В.Д. Кічкаське поселення на шляху «з варяг у греки» та витoki української традиції судноплавства. *FORUM OLBICUM II* : матеріали II Міжнародної археологічної конференції пам'яті В. В. Крапівіної (до 150-річчя дослідження Ольвії), м. Миколаїв, 4–6 травня 2018 р. Миколаїв, 2018. С. 125–126.
3. *Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації*
9. Саричев В.Д. Мініатюра Радзивіллівського літопису в системі джерел про останній бій князя Святослава. *Музейний вісник*. Запоріжжя, 2012. № 12. С. 246–260.
10. Саричев В.Д. Три століття козацького флоту. Запоріжжя : *Кераміст*, 2015. 136 с.
11. Остапенко М.А., Саричев В.Д. Знахідка меча X ст. біля Хортиці (до питання про похід князя Святослава в пороги 972 року). *Археологія*. Київ, 2016. № 3. С. 49–65.
12. Саричев В.Д. Традиції козацького суднобудування та судноплавства у XVIII ст. *Музейний вісник*. Запоріжжя, 2017. № 17. С. 101–108.
13. Саричев В.Д. Хортиця в письмових джерелах та свідченнях: від Костянтина Багрянородного до Миколи Гоголя. Запоріжжя : *Кераміст*, 2019. 50 с.

14. Sarychev V. Krariia crossing on the trade route from varangians to greeks. *Ukrainian Archaeology*. Kyiv, 2016. P. 81–85.

ВИСНОВОК

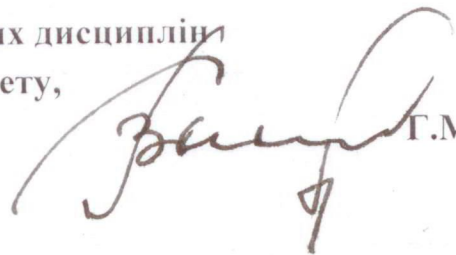
Ознайомившись із дисертацією Саричева Вячеслава Дмитровича «Розвиток суднобудування запорозького козацтва в XVI – XVIII ст.» та науковими публікаціями, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, а також взявши до уваги підсумки фахового семінару, вважаємо що:

1. Дисертація **Саричева Вячеслава Дмитровича «Розвиток суднобудування запорозького козацтва в XVI – XVIII ст.»** є комплексним узагальнюючим науковим дослідженням з актуальних питань історичного місця і ролі суднобудування запорозького козацтва як традиції українського народу та засобу формування території України, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, яким властива наукова новизна, теоретичне та практичне значення, а отже свідчить про істотний особистий внесок здобувача у розвиток історичної науки. Робота відповідає спеціальності 032 Історія та археологія та вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

2. Дисертація **Саричева Вячеслава Дмитровича «Розвиток суднобудування запорозького козацтва в XVI – XVIII ст.»** може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія (галузь знань 03 Гуманітарні науки) у разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:

проректор з наукової роботи,
професор кафедри джерелознавства,
історіографії та спеціальних історичних дисциплін
Запорізького національного університету,
доктор історичних наук

 Г.М. Васильчук

Рецензент:

проректор з науково-педагогічної роботи,
професор кафедри новітньої історії України
Запорізького національного університету,
доктор історичних наук

 Ю.О. Каганов

Підпис Г.М. Васильчук
засвідчую Ю.О. Каганова

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

